
PVDA LIMBURG

Naar een
zekere toekomst
voor alle Limburgers

24 november 2018

Het gaat goed met Limburg, maar gaat het ook goed met de Limburgers? En blijft het goed gaan, ook voor de volgende generaties?

De werkgelegenheid groeit en de economie floreert. Maar het gaat niet op alle fronten goed met alle Limburgers. Er heerst ook onzekerheid. Vooral omdat er in Limburg ook een aantal grote problemen zijn: een slechtere gezondheid, lage arbeidsparticipatie, armoede, en te weinig of verkeerde scholing om de veranderende arbeidsmarkt aan te kunnen. Slagen we er in het voor alle Limburgers goed te organiseren in de toekomst?

Met ons programma *Naar en zekere toekomst voor alle Limburgers*: gaan we die uitdaging aan: we gaan voor meer zekerheid, meer houvast, juist in een wereld vol onzekerheid, met extra aandacht voor hen die in een moeilijke, kwetsbare positie verkeren.

Want als je onzeker bent over je baan, je huis, je inkomen, eventuele schulden, de buurt, de zorg, de (betaalbare) energietransitie, dan wil je dat de overheid je betrouwbare partner is. PvdA Limburg wil samen met de Limburgers aan die zekere toekomst bouwen. Zij moeten zeker kunnen zijn van een solidaire overheid die hen steunt wanneer dat nodig is. Een overheid die zorgt voor een eerlijke verdeling van lusten en lasten.

Dus moeten we nu met elkaar de koers bepalen voor de toekomst voor alle Limburgers. Maar dat doet en kan de politiek niet alleen. Daarom is recent op initiatief van de PvdA door Provinciale Staten de Burgertop Limburg 2018 over de toekomst van onze provincie georganiseerd, waar honderden Limburgers hun mening hebben laten horen. Deze burgertop smaakt naar meer.

Dit is het moment om een toekomst met meer zekerheid voor Limburg vorm te geven: de economie draait goed, de financiële situatie van de provincie is uitstekend, de bereidheid van alle partijen om samen te werken is er, we weten waar kansen liggen. We kennen ook de problemen en uitdagingen, zoals: werkonzekerheid in een steeds flexibeler wordende arbeidsmarkt, het opvangen van robotisering, en de duurzaamheidsslagen die we moeten maken. Daarom: durf te investeren, niet alleen in de economische en fysieke infrastructuur, maar juist ook in de mensen.

Dit betekent ook dat krachtig, structureel, en met lange adem gewerkt moet worden aan de problemen die onze provincie spelen en aan de realisatie van de vele mogelijkheden die onze provincie biedt. Als we een zekere toekomst voor alle Limburgers willen realiseren zullen we meerjarige programma's moeten inzetten. Niet de traditionele aanpak van subsidies voor tijdelijk projecten, maar een heldere en ambitieuze doelstelling: los de problemen structureel op. Vier voorbeelden:

- De kansen op de arbeidsmarkt voor alle Limburgers systematisch en provinciebreed versterken. Ons streven: volledige werkgelegenheid en werkzekerheid. Ons motto: nu kan het.
- Bouw snel goede en betaalbare woningen. Ons motto: Nu moet het.

- De gezondheidsproblemen structureel aanpakken. Het doel: gezondheidsachterstanden inhalen. Ons motto: nu de inzet op de sociale agenda verdubbelen.
- De kansen verzilveren van de Euregionale samenwerking. Dat wordt de komende jaren een door burgers, maatschappelijke groepen, organisaties, bedrijven, politici en bestuurders gedragen proces, hier en in de buurlanden: Ons motto: maak het nu concreet.

Met uw stem, uw kritisch commentaar, uw betrokkenheid als burger gaan we samen voor een zekere toekomst voor Limburg. En dat op een manier die de kwaliteit van leven van álle Limburgers verbetert: jong en oud, mensen die 'van hier' of mensen die 'van elders' komen, alle mensen ongeacht hun afkomst.

Zeker werk voor iedereen

Zeker van werkgelegenheid

In onze provincie is volop werkgelegenheid. In de belangrijke sectoren toerisme, logistiek en agri-business en op de campussen komen er voortdurend banen bij en in sectoren als de bouw en de zorg wordt een groeiend personeelstekort zichtbaar. Daarbij komt dat de komende jaren het aantal jongeren dat zich meldt op de arbeidsmarkt kleiner is dan het aantal ouderen dat de arbeidsmarkt verlaat. Dat biedt kansen en maakt het ook noodzakelijk voor Limburg onze ambitie helder te formuleren: werk voor iedereen is de doelstelling. Voor wie kan werken moet er werk zijn.

Dat gaat niet vanzelf. Nog veel mensen staan aan de kant, en worden bedreigd door sociaal isolement en armoede. Dat betekent: scholing, omscholing en bijscholing, en waar nodig coaching en begeleiding en soms (financiële) steun voor de ontvangende bedrijven en organisaties. Ook de werkgevers moeten hierin stevig investeren. Maar dat lost niet alle problemen op de arbeidsmarkt op: versterking van de beroepsopleidingen moet centraler komen te staan, voortbouwend op goed basisonderwijs. Er moet bovendien sterk worden ingezet op meer gelijkheid in waardering van alle soorten opleiding, maatschappelijk en qua inkomen. Ook grensoverschrijdende afstemming op de arbeidsmarkt verdient stimulering.

Binnen de drie arbeidsmarktregio's (Zuid, Midden, Noord) in Limburg werken gemeenten, UWV, sociale werkvoorziening en bedrijfsleven samen om werk en werknemer bij elkaar te brengen. Veel gaat goed. Lokaal wordt in gemeenten vaker persoonlijk maatwerk geleverd om mensen uit een uitkering aan betaald werk of, als dat niet mogelijk is, gesubsidieerd werk of andere maatschappelijke activiteiten te krijgen. De MKB-er in eigen dorp of stad is vanwege lokale betrokkenheid voor specifieke werkzoekenden al vaker een duurzaam werkgever gebleken.

Het provinciaal actieplan: "Door inzicht aan de slag" kan bijdragen aan het doel de vele talenten in Limburg beter te benutten. De aanpak richt zich op de werkzoekenden en werkt aan het in beeld brengen van competenties en vaardigheden in plaats van het focussen op ontbrekende kwalificaties en diploma's. Maar naar aanleiding van een recente verkenning van UM/4Limburg onder 17 Limburgse gemeenten concluderen wij dat er meer nodig is. De Partij van de Arbeid zet er dan ook op in om het (beroeps)onderwijs directer te betrekken bij het samenwerkingsverband van de arbeidsmarktregio's. Voorkomen van langdurige werkloosheid van jongeren en binnen gezinnen de cirkel van werkloosheid van vorige generaties doorbreken is het grootste winstpunt dat we kunnen halen. Soms is daarbij een (tussen-)stap van maatschappelijke participatie nodig. In een steeds veranderende arbeidsmarkt is permanente educatie voorwaarde om mensen niet langs de kant te laten staan.

Limburg kan de eerste provincie worden die werkloosheid uitzwaait. Hiervoor zijn extra inspanningen nodig. Wij willen daarom een experiment starten om ook vanuit de WW financieel veiliger stappen naar werk te zetten en de wijken en buurten meer deelgenoot te maken van de gezamenlijke opgave iedereen mee te laten doen. De PvdA pleit dan ook voor integratie van de provinciale sociale agenda en het provinciaal actieplan participatie.

Onze speerpunten:

- We zetten in op volledige werkgelegenheid en participatie
- We zetten het instrument opleiding en scholing vol in. Overheid, onderwijs, en werkgevers moeten hierin gezamenlijk investeren.
- We ondersteunen met name het beroepsonderwijs om zijn inbreng in de regionale arbeidsmarkt in Limburg te kunnen versterken. Ook grensoverschrijdende afstemming op de arbeidsmarkt verdient stimulering.
- We willen meer gelijkheid in waardering van alle soorten opleiding, maatschappelijk en qua inkomen.
- Wij willen langdurige werkloosheid van jongeren voorkomen en binnen gezinnen de cirkel van werkloosheid van vorige generaties doorbreken.
- We willen een experiment om vanuit de WW veilige stappen naar werk te kunnen zetten.

Zeker van een sterke positie van werknemers en bonden

Om de doelstelling van volledige werkgelegenheid te bereiken is samenwerking tussen alle spelers noodzakelijk. De samenwerking tussen overheid, ondernemers en onderwijs is verbeterd, maar de positie van de werknemers en bonden daarbinnen moet de komende jaren systematisch worden versterkt. Zo geven wij, met de mensen van het Wittemer Beraad (een groep mensen uit o.a. vakbeweging en kerken), invulling aan het 'Rijnlandse model': alle stakeholders nemen gezamenlijk verantwoordelijkheid voor de belangen van alle burgers en groepen, en voor cruciale maatschappelijke waarden. Met de mond wordt dit vaak beleden in Limburg, de praktijk blijft nog te vaak achter. De consequenties van een flexibele arbeidsmarkt worden nu eenzijdig bij de werknemer gelegd. Dit is onacceptabel, en het vergroot de ongelijkheid in Limburg.

We zijn erin geslaagd gezamenlijk de werkgelegenheid te versterken, maar we moeten tegelijkertijd het accent leggen op de kwaliteit van werk en een rechtvaardige beloning. Ook op dit front heeft de PvdA zich de afgelopen jaren ingezet: het tegengaan van pay-rolling, verzet tegen 'gedwongen zzp-schap', het tegengaan van de ondergraving van de lonen door 'moderne' koppelbazen met buitenlandse werknemers, het optreden voor een rechtvaardig salaris voor docenten. Samen met de landelijke Partij van de Arbeid en de sociaaldemocratische fractie in het Europees Parlement hebben we hieraan gewerkt. Maar ook samen met andere progressieve partijen, actiegroepen en vakbonden. Dit zullen we de komende jaren blijven doen.

We hebben in Limburg iedereen nodig om een goede economische ontwikkeling te garanderen. Discriminatie op de arbeidsmarkt is taboe, wat betreft leeftijd, afkomst, herkomst, gender of wat dan ook. Het antidiscriminatiebeleid op het gebied van stages,

leerwerkplekken, en werk zal stevig worden ingezet. Van onderwijs, ondernemingen en overheid wordt op dit punt een continue inspanning verwacht. Ook dient goede kinderopvang als basisvoorziening voor alle werkende ouders beschikbaar te zijn.

Samen met de Universiteit Maastricht, de Open Universiteit, de hogescholen, de ROC 's en het bedrijfsleven is gewerkt aan het ontwikkelen van nieuwe, innovatieve werkgelegenheid en een beter functionerende arbeidsmarkt. Ook de campusontwikkelingen zijn een voorbeeld van een stabiele transformatie van onze economie. De campusontwikkeling zal ook de komende jaren door ons gesteund worden. Gezien de positie van de sector logistiek in Limburg zijn we voorstander van de campusaanpak ook op logistiek terrein.

Onze speerpunten:

- Stimuleer het Rijnlands model: bedrijven moeten goed werkgeverschap demonstreren en werken aan bestaanszekerheid voor werknemers en zorg voor de omgeving.
- Versterk de positie van werknemers en bonden
- Antidiscriminatiebeleid bij werk, stage, leerwerkplekken.
- Versterk de campus-aanpak met een uitbreiding naar logistiek.

Zeker van duurzaam werk

Wij plaatsen kanttekeningen bij hoe de economische groei van de laatste jaren vorm heeft gekregen. Er is veel gekeken naar hoeveel m2 grond er verkocht kon worden. Er is minder gekeken naar welke bijdrage deze grond kan leveren voor een meerjarige stabiele ontwikkeling van onze economie. En bij sommige nieuwe bedrijven moet de vraag worden gesteld of hun ontwikkeling ook duurzame werkgelegenheid oplevert voor de Limburgers die nu nog langs de kant staan.

Bijzondere aandacht bij de acquisitie van nieuwe bedrijven gaat dan ook uit naar bedrijven die duurzame werkgelegenheid brengen, kwalitatief goed werk en goede werkomstandigheden bieden, hier en elders in de wereld. Naar bedrijven die serieus omgaan met 'social return on investment' (SROI), maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO), verantwoordelijkheid nemen voor mens en omgeving, en zorgen voor werk voor mensen met minder kansen op de arbeidsmarkt.

De PvdA is van mening dat we minder moeten inzetten op ruimteverslindende platte dozen in ons landschap. Kolossale lelijke hallen groen spuiten is niet de oplossing!

Onze speerpunten:

- Geef bij acquisitie prioriteit aan bedrijven die duurzame werkgelegenheid en de kwaliteit van het werk centraal stellen.
- Zorg dat ruimte voor bedrijvigheid optimaal én verantwoord benut wordt
- Bedrijfshallen moeten beter in het landschap worden ingepast

Werken aan werkzekerheid

Werken aan werk voor de toekomst betekent ook dat we moeten anticiperen op toekomstige ontwikkelingen of beter gezegd ontwikkelingen die al in gang zijn gezet: voortgaande automatisering, robotisering, informatietechnologie, big-data etc. De PvdA is niet tegen deze ontwikkelingen, integendeel. Zo kan in de zorg de robotisering een goede ondersteunende bijdrage leveren, bijvoorbeeld waar het om fysiek zwaar werk gaat. Maar wij stellen wel voorwaarden.

Onze speerpunten:

- De menselijke maat in omgang met de nieuwe technologieën is leidend.
- Uitgangspunt is dat mens en robot complementair zijn en samenwerken, het gaat dus niet om vervanging van de mens door de robot. De innovatie zit hem juist in die complementariteit. Dat levert bovendien nieuwe vormen van werk op.
- Onze burgers worden voorbereid op deze ontwikkeling (scholing)
- Onze overheden ontwikkelen kennis op deze terreinen en stellen een maatschappelijk verantwoorde robot-agenda voor de toekomst op.
- Onze bedrijven en maatschappelijke organisaties werken samen met onze onderwijsinstellingen om de noodzakelijke kennis op te bouwen en toe te passen.
- De baten van robotisering moeten bij iedereen terecht komen.
- Bedrijven, organisaties en overheden nemen hun verantwoordelijkheid om de consequenties voor de werkgelegenheid op te vangen: anticipeer op tijd voor je medewerkers, want het inwisselen van je personeel voor technologie in plaats van sturen op complementariteit is geen goed werkgeverschap.
- Bij ondersteuning door de provincie van activiteiten op het gebied van nieuwe technologie zal steeds het belang van burger en werkenden in de gaten worden gehouden. Werkgevers, werknemers, overheden en onderwijs zitten gezamenlijk aan tafel.

Zeker door leren

Alle Limburgers hebben recht op goed onderwijs dat past bij hun talenten, op weg naar een toekomst met voldoende zekerheid. Daarom moet extra geïnvesteerd worden in de grote groep leerlingen met een kansarme startpositie in Limburg. Ook het voortijdig verlaten van school en de mismatch tussen opleiding en arbeidsmarkt moeten worden opgelost. Dat is cruciaal voor de leerlingen en voor de Limburgse samenleving als geheel want ieders inzet is nodig.

Dat vraagt om inclusieve scholen, niet alleen gericht op leerlingen die vanaf het begin een grote kans hebben het te redden, maar ook op hen voor wie zij juist het verschil kunnen maken. Alle onderwijsroutes zijn even belangrijk, of ze nu gericht zijn op technische, dienstverlenende, verzorgende, of wetenschappelijke loopbanen. Er moet ruimte zijn voor een grote diversiteit aan talenten, vaardigheden en ambities. Leerlingen in verschillende trajecten moeten niet van elkaar geïsoleerd raken maar van elkaar blijven leren, ook sociaal. Iedereen moet, naast vakspecialistische kennis, vaardigheden meekrijgen die in een hoogtechnologische toekomst nodig zijn: creativiteit, sociale en digitale vaardigheden, aanpassingsvermogen, samenwerken, en communicatief vermogen.

Niet van elkaar geïsoleerd raken blijft ook na school belangrijk om gescheiden leefwerelden te voorkomen. Daarom moet gezorgd worden voor voldoende mogelijkheden om elkaar te blijven ontmoeten en te spreken over kleine en grote maatschappelijke kwesties. De leerlingen moeten ook vaardigheden meekrijgen om in de toekomst te kunnen blijven meedoen in een wereld van toenemende robotisering. Er moet worden ingezet op afstemming en samenwerking tussen mens en robot, en op vaardigheden die de robot niet van de mens kan of moet overnemen. De menselijke maat staat centraal! Ook in volwassenonderwijs, bij- en omscholing is dit het uitgangspunt.

Eén op de acht burgers, en in de grotere steden één op de zes, heeft moeite met lezen en schrijven, en het begrijpen van informatie van overheid, werkgevers, en gezondheidszorg. Om ook hen volledig mee te laten doen moet de actieve aanpak van laaggeletterdheid worden voortgezet en versneld. Nu wordt vooral aandacht besteed aan laaggeletterdheid via bibliotheken. Maar er moet veel meer gebeuren. De provincie moet afspraken maken met werkgevers, andere overheden, kindcentra, het onderwijs, instellingen als de kredietbank, en zorgorganisaties, om de positie en ontwikkelingskansen van laaggeletterden te verbeteren.

Het tekort aan bekwame docenten moet worden opgelost. Hun opleiding moet verbeteren, maar ook hun werk moet aantrekkelijker worden en beter betaald. Er is een betere digitale infrastructuur nodig, zodat docenten en leerlingen efficiënter kunnen werken. Deze uitdagingen zien we ook in buurlanden. In de Limburgse grensregio's kunnen ze daarom samen met de burens worden aangepakt.

Dit alles vereist maatschappelijke investeringen. In de toekomst van onze kinderen, de samenleving, ons allemaal. Voor Limburg moeten vergelijkbare rijksmiddelen beschikbaar zijn als voor de steden in de randstad. Met name in het verstedelijkte Zuid-Limburg waar de

onderwijsuitdagingen extra groot zijn. De provincie en gemeenten moet hierin gezamenlijk optrekken richting Den Haag.

Goede aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt is bepalend voor de toekomst van jongeren, en voortgaand leren moet vanzelfsprekend en aantrekkelijk zijn. Dat vereist een gezamenlijke aanpak van onderwijsinstellingen, overheden, en het bedrijfsleven. Terwijl landelijk bevolkingsgroei wordt voorzien heeft Limburg te maken met demografische krimp. Om die te keren moet Limburg vooral voor jongeren aantrekkelijker worden: om te blijven na de studie, om zich nieuw te vestigen, om er hun leven op te bouwen. Daarom moet meer geïnvesteerd worden in krachtig intersectoraal beleid op het gebied van onderwijs, werk, wonen, kinderopvang, cultuur, leefomgeving, gezondheid, met extra aandacht voor achterstandsituaties.

Onze speerpunten:

- Investeer extra in leerlingen met een kansarme startpositie.
- Los het voortijdig verlaten van school en de mismatch tussen opleiding en arbeidsmarkt op.
- Alle onderwijsroutes zijn even belangrijk. Scholen moeten ruimte bieden aan een grote diversiteit aan talenten, vaardigheden en ambities.
- Zorg ervoor dat leerlingen in verschillende trajecten niet van elkaar geïsoleerd raken maar van elkaar blijven leren.
- Geef alle leerlingen basisvaardigheden mee om te kunnen blijven meedoen in een hoogtechnologische toekomst. Zorg hiervoor ook in het volwassenonderwijs.
- Versterk de actieve aanpak van laaggeletterdheid, samen met gemeenten, werkgevers, het onderwijs, de kredietbank, en zorgorganisaties.
- Los het tekort aan bekwame docenten op, verbeter hun opleiding, maak hun werk aantrekkelijker, en betaal ze beter.
- Zorg voor vergelijkbare rijksmiddelen voor het onderwijs als in de randstad, en trek hiervoor gezamenlijk op richting Den Haag.
- Maak Limburg aantrekkelijker voor jongeren: om te blijven na de studie, om zich nieuw te vestigen, om er hun leven op te bouwen.

Zeker zijn van goed en betaalbaar wonen

In Limburg zitten we in een bijzondere situatie: op sommige plaatsen loopt het inwoneraantal terug, op andere neemt het aantal toe, en in alle gemeentes verandert de samenstelling van de bevolking: meer eenpersoonshuishoudens, meer ouderen, in sommige gemeenten meer studenten, meer expats, meer tijdelijke arbeidskrachten en meer (arbeids-)migranten. Daarbij komt dat de afgelopen jaren weinig gebouwd is. Dat betekent voor de komende jaren dat er in Limburg vele duizenden woningen gebouwd moet worden. Ook moet geïnvesteerd worden in ombouw van leegstaande gebouwen, zoals kantoorpanden en monumenten, in woningen en appartementen. Daarbij moeten we maatwerk per gemeente realiseren: nieuwe, vernieuwde, aangepaste, en betaalbare woningen voor ouderen en (alleenstaande) jongeren, soms tijdelijke bewoning voor expats, en tijdelijke arbeidskrachten uit Europa. Steeds met goede voorzieningen in de buurt en een groene woonomgeving. Om aan de vraag te voldoen moeten snel duizenden huur- en starters- en seniorenwoningen worden gebouwd, ook in kleinere gemeenten. Kortom: snel meer bouwen van de juiste woningen is het antwoord. Dat levert ook veel werk op. Sommige gemeenten hebben te kampen met herstructureringsopgaven in wijken waarin te weinig of geen woningaanbod vanuit de corporaties is, en waarin veel panden ten prooi zijn gevallen aan huisjesmelkers. Dit gaat gepaard met opsplitsing in verschillende wooneenheden, zogenaamde brievenbuspanden, ongewenste vormen van kamer- en woningverhuur, leegstand, én bedreiging voor veiligheid en leefbaarheid in deze wijken. De opgave kan zo groot zijn, dat gemeenten dit niet alleen kunnen oplossen. Samenwerking tussen gemeente en provincie kan dan uitkomst bieden.

Alle woningen moeten duurzaam worden gebouwd of duurzaam worden gemaakt. De PvdA wil innovatie op dit gebied fors steunen. Met name corporaties zullen, in goede samenwerking met bewonersgroepen, een grote rol moeten kunnen spelen in de sociale huur, in de groeiende vraag naar midden-markthuurland en in samenwerking met nieuwe partijen in de betaalbare (tijdelijke) innovatieve woonconcepten. De betaalbaarheid van hun woning is voor veel Limburgers een zorg, zeker indien we de totale woonlasten als uitgangspunt nemen. Voor de PvdA is de verduurzaming van de bestaande woningen een kostenpost voor burgers waarop zorgvuldig gelet moet worden. Zeker als de woningen van het aardgas afdgaan, moet wonen betaalbaar blijven. Duurzaamheidskredieten kunnen hierbij ingezet worden. De PvdA ziet kansen in de woninggebonden financiering van duurzaamheidsmaatregelen (lusten en lasten blijven in de woning en gaan van eigenaar over op eigenaar). Dat is een maatschappelijke investering in de woonkwaliteit en in de waarde en duurzaamheid van het woningbestand in Limburg.

Onze speerpunten:

- Stimuleer de bouw van duizenden huurwoningen, starterswoningen en seniorenwoningen. Lever maatwerk per gemeente.
- Bevorder waar dat kan de aanpassing en verbouwing van de bestaande woningvoorraad zodanig dat deze past bij de actuele behoefte.

- Bouw energieneutraal en levensloopbestendig. Stimuleer innovatie bij het bouwen van duurzame woningen en zorg voor financiële ondersteuning bij het duurzaam maken van bestaande woningen.
- Stimuleer de ombouw van leegstaande gebouwen, zoals kantoorpanden en monumenten in woningen en appartementen.
- Biedt provinciale ondersteuning bij de verduurzaming van cultureel erfgoed en monumenten en bij de verandering van het gebruik hiervan.
- Zorg dat de woonlasten betaalbaar blijven, ook als Nederland van het gas af gaat.
- Zorg dat corporaties kunnen bouwen, renoveren en hun bijdrage aan duurzaamheid kunnen leveren. We maken hierover afspraken met gemeenten. Wij stimuleren dit met duurzaamheidskredieten.
- Help gemeenten met herstructureringsopgaven in wijken waarin te weinig of geen woningaanbod vanuit de corporaties is en die kampen met illegale of ongewenste vormen van kamerverhuur, leegstand, en andere bedreigingen van de leefbaarheid en veiligheid.

Zeker zijn van goede preventie en zorg

Nederland wordt steeds gezonder maar de inwoners van met name Oostelijk Zuid-Limburg blijven achter: zij leven zo'n twee jaar korter en verkeren bijna drie-en-een-half jaar minder lang in goede gezondheid vergeleken met het Nederlands gemiddelde. Naast een ongezonde leefstijl dragen leerproblemen, bestaansonzekerheid, en slechte werk- en woonomstandigheden daaraan bij. Bijzondere aandacht moet worden besteed aan de ondermijnende invloed van armoede op de geestelijke en lichamelijke gezondheid, en de grote sociaaleconomische gezondheidsverschillen.

De achterstand moet versneld worden ingehaald. Daarvoor is een sterkere gezamenlijke inspanning nodig van maatschappelijke organisaties, gezondheidswerkers, scholen, bedrijven, verzekeraars, kennisinstellingen, gemeenten en provincie. De PvdA wil daarom de door het *Gezondheidsakkoord Limburg* ingezette versnelling steunen vanuit een verdubbelde inzet op de Sociale Agenda Limburg. Niet alleen door kortlopende projecten maar door duurzame investeringen, want het is een kwestie van lange adem: het ingezette beleid gericht op preventie en positieve gezondheid moet intensief worden voortgezet. Dat is goed voor de mensen en de economie.

Het verontrustende percentage overgewicht in Limburg (meer dan 50%) moet worden teruggedrongen, onder andere door het Limburgse JOGG (Jongeren Op Gezond Gewicht), lokale beweegcoaches, en de breedtesport extra te steunen. Ook is meer aandacht nodig voor het relatief grote aantal baby's dat in Limburg met een aangeboren afwijking ter wereld komt. Er moet bovendien gezorgd worden voor goede, doelgroepgerichte communicatie ter ondersteuning van inentingsprogramma's.

De initiatieven gericht op gezonde scholen in Limburg – via onderwijsprojecten, gezond voedsel, en gezond bewegen - verdienen krachtig ondersteuning, zeker gezien de achterblijvende (gezonde) levensverwachting in vooral Zuid-Limburg. Opgebouwde kennis en infrastructuur mogen niet wegvallen na tijdelijke subsidiëring, maar moeten ingebouwd worden in de primaire taken van alle scholen en kindcentra.

Ook bij versterkte inzet op preventie kunnen mensen ziek worden. Daarom moeten er goede eerste -en tweedelijnszorg, thuiszorg en spoedeisende hulp beschikbaar zijn. De provincie moet de knelpunten in het regionale zorgnetwerk in kaart brengen en de regie voeren over het oplossen daarvan. Waar sprake is van de dreiging van toenemende personeelstekorten is het motto 'alle hens aan dek.' Dat betekent: enerzijds investeren in werkgelegenheid in de zorg, en anderzijds het versterken van technologische ondersteuning en eHealth. Daarbij moet voor de patiënt, de burger en de professional de menselijke maat in de zorg centraal blijven staan.

Dat betekent focus op behoeften van patiënt en op zorg op de juiste plek. Zeker nu er steeds meer oudere Limburgers komen is langer thuis kunnen wonen, met nodig zorg en ondersteuning thuis, een belangrijk aandachtspunt. Evenals ondersteunen van mantelzorg, ook om eenzaamheid op te vangen. De provincie kan samen met de gemeentes overzicht houden op knelpunten in het regionale netwerk van woon- en zorgvoorzieningen voor oudere Limburgers en de doelmatigheid bevorderen. Knelpunten en hiaten in de zorgketen,

bijvoorbeeld het ontbreken van kleinschalige tussenvoorzieningen voor ouderen in de eigen buurt, moeten worden opgelost.

Hoewel kinder- en jeugdzorg geen kerntaak van de provincie is, ligt hier de komende jaren een omvangrijke opdracht. Jongeren, ouders, professionals, organisaties en gemeentes worden geconfronteerd met de gevolgen van de forse en nog oplopende rijksbezuinigingen die gepaard gingen met decentralisatie van de jeugdzorg. In alle gemeente en met name in de grote steden zien we grote tekorten ontstaan. Overal dreigen wachtlijsten. Voor afzonderlijke gemeentes is dit niet te doen, en zelfs voor samenwerkende gemeentes amper te doen. De taak voor de provincie is om de transitie naar de nieuwe situatie te faciliteren. Maak kleine en grote innovaties mogelijk, adviseer bij grote organisatorische ingrepen, doe onderzoek naar de beste werkwijze. Ga met gemeentes aan de slag om de financiële gevolgen voor gemeentes en instellingen in kaart te brengen en onderhandel als provincie en gemeentes gezamenlijk met de landelijke overheid over het budget voor de gemeentes.

Onze speerpunten:

- Zet extra in op het inhalen van de gezondheidsachterstand in Limburg, met bijzondere aandacht voor jongeren en extra aandacht voor de ondermijnende invloed van armoede op de gezondheid.
- Ondersteun de gezamenlijke inspanning van maatschappelijke organisaties, gezondheidswerkers, scholen, bedrijven, verzekeraars, kennisinstellingen, gemeentes en provincie in het *Gezondheidsakkoord Limburg*.
- Verdubbel de inzet op de Sociale Agenda Limburg, en zorg voor duurzame investeringen met lange adem, op weg naar een positief gezond Limburg.
- Zet extra in op het terugdringen van het probleem overgewicht in Limburg, en stimuleer de breedtesport.
- Doe nader onderzoek naar het vaker voorkomen en terugdringen van aangeboren afwijkingen.
- In het kader van het preventiebeleid stimuleren wij ook inentingsprogramma's.
- Blijf de initiatieven gericht op gezonde scholen steunen en veranker ze in de primaire taken van alle scholen en kindcentra.
- Pak de knelpunten in de zorg aan, voer regie over het oplossen van personeelstekorten, investeer in mensen en technologische ondersteuning, met de menselijk maat centraal.
- Zorg voor goede woon- en thuiszorgvoorzieningen voor oudere Limburgers.
- Faciliteer als provincie de transitie naar de nieuwe situatie in de jeugdzorg. Breng de financiële gevolgen voor gemeentes en instellingen in kaart en onderhandel gezamenlijk met de landelijke overheid over te lage budgetten.

Zeker van een duurzame toekomst en een gezonde leefomgeving

De provincie levert haar aandeel in het nationale en internationale duurzaamheids- en klimaatbeleid, en verbindt dat met haar verantwoordelijkheid voor veiligheid en leefbaarheid voor de Limburgers.

Het afbouwen van de aardgaswinning in Groningen vraagt erom: het gebruik van fossiele energie (olie, gas) moet op korte termijn drastisch omlaag gebracht worden. In Limburg hebben we van het Rijk – als onderdeel van de klimaatafspraken – een opdracht gekregen voor het realiseren van in totaal 95,5 MW aan windenergie. Die megawatts moeten in 2020 'draaien'. De ambities van Parijs, Den Haag én Limburg zijn terecht hoog. De Klimaattafels leiden tot een nieuw, landelijk Klimaatakkoord, dat voor alle Limburgers aanleiding zal zijn om volop in te zetten op de transitie naar een CO₂-arme energievoorziening. Ook moeten we blijven inzetten op energiebesparing. Daarnaast willen we om onze klimaatambities te kunnen halen grote bedrijven zoals Chemelot stimuleren om hun uitstoot drastisch te verminderen. Dat levert schonere lucht op, en dat komt de gezondheid van omwonenden ten goede.

We bekijken zorgvuldig de (on)mogelijkheden en wat er nodig is om met elkaar belangrijke stappen te zetten op het gebied van de energieopwekking (zoals momenteel hoofdzakelijk wind, zon en warmtenetwerken). Daar is meer dan vier jaar voor nodig. Daarbij is het essentieel de technologische ontwikkelingen scherp in de gaten te houden. De onderzoeken en experimenten van vandaag zijn onze slimme energieoplossingen van morgen. De PvdA zet in op efficiënt ruimtegebruik, zodat kwetsbare natuurgebieden kunnen worden ontzien. De rol van de provincie wordt, bij het uitwerken van de Regionale Energiestrategie, steeds belangrijker. De provincie moet prestatieafspraken maken met gemeenten om zo meer regie te krijgen op dit ingewikkelde dossier. Ruimtelijke inpassing is daarbij een belangrijk thema: waar komen deze energievoorzieningen en wat betekent dat voor de omgeving en de mensen die er wonen? Overleg met de burgers van Limburg is hierbij van cruciaal belang. Voordelen, ook financieel, moeten ook terecht komen bij de mensen die direct de impact ondervinden van een windpark aan de horizon of een mega-zonneweide in hun achtertuin. We moeten er zeker van zijn dat duurzaam ook sociaal en eerlijk is. Tegelijkertijd stimuleren we steden stimuleren om te vergroenen, om hittestress tegen te gaan en om gezond bewegen en schone lucht te bevorderen.

Gezien de grote uitdagingen rond de energietransitie en de daarmee gemoeide publieke belangen moet de mogelijkheid onderzocht worden om een nieuw Limburgs energiebedrijf op te richten, met als hoofddoel de transitie in goede banen te leiden.

Vliegverkeer

Door zijn internationale ligging heeft Limburg met vele vliegvelden te maken. Door de economische ontwikkeling van de laatste jaren is het aantal vliegbewegingen fors toegenomen. Dit betekent dat ook de negatieve consequenties van het vliegen voor leefbaarheid, veiligheid en gezondheid zijn toegenomen. Vooral de Limburgers die wonen in de omgeving van Maastricht Aachen Airport, Bierset Luik, Weeze, en NATO Airbase Geilenkirchen ondervinden daarvan de gevolgen. Hoe belangrijk economische ontwikkeling ook is, voor ons staan de gezondheid en het welzijn van de omwonenden voorop. Het

aanpakken van de negatieve consequenties voor omwonenden moet prioriteit krijgen in onze provincie.

Dus: betere handhaving, niet gedogen, meer investeren in leefbaarheid en veiligheid voor bewoners in de directe omgeving, meer inzet van innovatieve technologie om overlast tegen te gaan, meer maatschappelijke verantwoordelijkheid van vliegvelden en vliegorganisaties voor de negatieve gevolgen van hun activiteiten. Denk aan vliegroutes- en tijden, kwaliteit van toestellen, inzet van innovatieve luchtvaart- en luchthaventechnologieën, en meer geavanceerde lawaaibestrijding ter plaatse. Daarbij moeten de best beschikbare methodieken wat betreft berekening, meting, en monitoring van geluidsoverlast worden ingezet, onder supervisie van onafhankelijke deskundigen. Ook moet, in aanvulling op – nadrukkelijk niet in plaats van – het voorgaande, schadeloosstelling van nabije, gehinderde omwonenden worden overwogen.

De omgeving van vliegvelden dient als prioritair gebied te worden aangewezen om investeringen in woningen en woonomgeving te doen: onze burgers hebben daar recht op. De provincie zal convenanten met bewoners, gemeente en vliegvelden afsluiten om afspraken over ‘gedrag’ en afgesproken maatregelen expliciet vast te leggen. Samen met de landelijke overheid en de Euregionale buurlanden zal ook het ‘grenzeloze’ vliegverkeer van en naar Nederlandse, Duitse en Belgische vliegvelden beter moeten worden geregeld en de overlast daarvan verminderd. Op deze wijze kunnen vliegvelden de kans grijpen om zich te ontwikkelen als een maatschappelijk verantwoord voorbeeldproject op de route naar duurzame luchtvaart met minimale belasting voor omwonenden, het milieu, en het klimaat. Daarbij dient de luchtvaartsector ook te voldoen aan de algemene voorwaarden van adequate beloning, goede werkkwaliteit, en verantwoorde arbeidsomstandigheden.

Onze speerpunten:

- In 2040 moet Limburg energieneutraal zijn.
- We stimuleren grote bedrijven zoals Chemelot om hun uitstoot drastisch te verminderen.
- We zetten in op efficiënt ruimtegebruik bij duurzame energieopwekking, zodat kwetsbare natuurgebieden kunnen worden ontzien. Ook energiebesparing blijft een belangrijke doelstelling.
- Steden stimuleren te vergroenen om hittestress tegen te gaan en om gezond bewegen en schone lucht te bevorderen.
- De mogelijkheid om een nieuw Limburgs energiebedrijf op te richten moet onderzocht worden.
- Op vliegoverlast wordt meer gehandhaafd, en er wordt meer geïnvesteerd in veiligheid en leefbaarheid rond vliegvelden. Hiertoe worden convenanten gesloten met bewoners en gemeenten.

Zeker door innovatie: landbouw, voedsel en dierenwelzijn

De PvdA richt zich op verandering in de landbouw. De race naar de bodem, door steeds lagere prijzen te vragen voor kwalitatief mindere producten die een aanslag plegen op de leefbaarheid, is niet de toekomst die de PvdA voor zich ziet. Om de ongunstige effecten van steeds intensievere landbouw op milieu en maatschappij in Limburg te keren, willen wij boeren stimuleren duurzaam te produceren. Wij kiezen voor duurzaam, diervriendelijk, milieuvriendelijk, lokaal en 'natuurinclusief', en goed bodembeheer, als uitgangspunten in de landbouw. De komende jaren stimuleren we deze ontwikkelingen actief. De meerwaarde voor boer, dier, natuur, milieu en omgeving staat centraal in provinciaal beleid. Dat is goed voor het klimaat, de biodiversiteit, de volksgezondheid, een verantwoorde voedselvoorziening en een circulaire economie.

Ook voedselverwerkingsbedrijven en leveranciers moeten hun verantwoordelijkheid voor duurzame producten met reële vergoedingen voor boeren. In de vraag naar duurzame producten speelt de kritische consument een cruciale rol en deze verdient ondersteuning.

We zetten onze hoogwaardige landbouwkennis en innovatiekracht in om deze transitie te verwezenlijken. We zijn aanjager van innovatie via de Brightlands Campus Greenport Venlo. De onderwijscapaciteit van deze campus dient fors uitgebreid te worden. De investeringen die wij willen doen in innovatie, circulaire economie en 'cradle to cradle' gelden ook voor de landbouw. Limburg moet een innovatieve wereldspeler blijven als het gaat om voedsel. Wij willen dat er meer veevoeders uit de eigen akker- en tuinbouwrestproducten worden gehaald zodat we op termijn kunnen stoppen met de import van de dure en niet-duurzame soja.

Wij willen de omvang van de Limburgse veestapel controleren en verminderen. Met als normen dat de volksgezondheid moet zijn gegarandeerd, mestfraude wordt uitgebannen, geen overlast ontstaat en waar deze al aanwezig is wordt verminderd en dat duurzaamheid en dierenwelzijn worden gediend. We stellen extra eisen aan de veehouderij in het kader van de volksgezondheid en het milieu.

We streven naar een hervorming van het Gemeenschappelijk Europees Landbouwbeleid per 2020 met hogere kwaliteitsnormen. Directe inkomenssteun voor boeren vervangen we door subsidies die gekoppeld zijn aan het realiseren van maatschappelijke opgaven zoals duurzaamheid, natuurbehoud, gezondheid en dierenwelzijn. Ook kan een deel van het landbouwbudget worden ingezet voor innovatie om onze voedselvoorziening toekomstbestendig te maken. Zo werken we toe naar een landbouw die past bij de opgaven voor de 21ste eeuw.

Verbetering van dierenwelzijn is in het belang van dieren, maar ook een maatschappelijk en economisch belang. Boeren moeten kunnen aantonen dat hun dieren een goed leven hebben gehad. Wij willen regelgeving aanpassen zodat boeren verplicht worden het dierenwelzijn te monitoren en te verbeteren met moderne middelen. We stellen strengere eisen aan de brandveiligheid van bestaande stallen.

Jacht is een onderdeel van goed wildbeheer. Voor plezierjacht is in Limburg geen plaats. We investeren in goede opleiding en kennis bij de Limburgse jagers. Stroperij is niet alleen internationaal, maar ook in Limburg een probleem. We willen een harde aanpak van de stroperij, met hoge boetes en een goede pakkans door voldoende groene buitengewone opsporingsambtenaren.

Er worden steeds meer innovatieve alternatieven ontwikkeld voor dierproeven. Wij staan achter de ambitie om Nederland in 2025 wereldleider in proefdiervrije innovatie te maken. De Brightlandscampussen moeten daarin een voorbeeldfunctie vervullen.

Onze speerpunten:

- We stimuleren boeren om duurzaam te produceren en in te zetten op goed bodembeheer. De meerwaarde voor boer, dier, natuur, milieu en omgeving en de transitie naar een circulaire economie staan centraal.
- Stimuleer voedselverwerkingsbedrijven en leveranciers om hun verantwoordelijkheid te nemen voor duurzame producten met een reële vergoeding voor boeren.
- Steun de kritische consument in de vraag naar duurzame producten.
- Krachtige inzet op hoogwaardige landbouwkennis in de duurzaamheidstransitie zodat Limburg op voedselgebied een innovatieve wereldspeler blijft. Vergroot de onderwijscapaciteit van de Brightlands Campus Greenport Venlo.
- Haal meer veevoer uit de eigen landbouwrestproducten en stop op termijn met de import van niet-duurzame soja.
- Controleer en verminder de omvang van de Limburgse veestapel, en stuur op volksgezondheid, uitbanning van mestfraude, tegengaan van overlast, duurzaamheid en dierenwelzijn.
- Stel strengere eisen aan de brandveiligheid van stallen.
- Zorg voor verantwoord wildbeheer en pak stroperij hard aan.
- Maak Nederland in 2025 wereldleider in proefdiervrije innovatie, en geef de Brightlandscampussen een voorbeeldfunctie.

Zekere verbindingen tussen water, landschap en natuur

Een mooie, veilige en natuurvriendelijke omgeving koppelen wij aan het voorkomen van zowel te veel water (hoogwaterveiligheid en wateroverlast) als te weinig water (voor landbouw, natuur, en drinkwatervoorraden), en aan een goede waterkwaliteit (bestrijden van illegale lozingen). Dat betekent dat de opgave voor waterveiligheid wordt verbonden met landbouw- en natuurontwikkeling, recreatie en landschapsbeheer, zodat er met één investering meerdere doelen worden bereikt. Hierbij wordt nauw samengewerkt met het Waterschap.

Wij willen investeren in de ecologische structuur, en daarbij maken we handig gebruik van ecologische, 'natuurinclusieve' landbouw. We verbinden natuurgebieden met elkaar. Dat kan niet ophouden bij de grens en daarom moet dit samen met de buurlanden worden aangepakt. De water- en milieucondities moeten van dien aard zijn dat de eenmaal aangelegde natuur ook daadwerkelijk in stand blijft. Dat is ook essentieel voor het vasthouden van water en modder bij wateroverlast. Hierbij benutten we de principes van kringlooplandbouw en een gezonde bodem.

De provincie gaat sterker inzetten op het behoud en verdere ontwikkeling van landschapselementen. We leggen de komende jaren extra natuurgebieden aan. Natuurontwikkeling wordt automatisch gekoppeld aan infrastructurele projecten. Boeren krijgen een belangrijke rol in het creëren van natuur als onderdeel van de transitie van de gangbare landbouw richting een meer duurzame landbouw. Dat is goed voor de biodiversiteit en het behoud van ons cultuurlandschap. Het veiligstellen en versterken van biodiversiteit is op zichzelf belangrijk maar ook cruciaal voor de mens. Een goed voorbeeld is het bijenwelzijn: het bevorderen daarvan is essentieel voor zowel natuurbehoud als onze voedselproductie.

We voorkomen dat er in Natura 2000 gebieden en Goudgroene natuur bebouwing gaat plaatsvinden. Deze gebieden dienen voor iedereen openbaar en toegankelijk te zijn, voor zover de natuurbescherming dit toestaat.

De afgelopen jaren zijn er diverse incidenten geweest waarbij de inname van water voor de drinkwatervoorziening werd gestopt. Wij zullen dit onderwerp bij het verlenen van lozingsvergunningen dan ook expliciet als randvoorwaarden meenemen en hierop streng handhaven.

Het risico op hoogwater langs de Maas neemt toe. Daarom moet worden geïnvesteerd om de binnendijkse gebieden veilig te maken voor de toekomst. Waterveiligheidsprojecten moeten worden ingepast in de bevordering van leefbaarheid, landschappelijke en ruimtelijke kwaliteit, en stedelijke en economische ontwikkeling. Dit is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van gemeente en provincie. De provincie dient hierin substantieel mee te investeren.

Toerisme is een belangrijke economische sector, logisch in ons mooie Limburg. Maar het toerisme moet zich ontwikkelen vanuit de notie dat juist de combinatie van het prachtige landschap en onze fraaie steden de eigenlijke aantrekkingskracht vormt en moet blijven. We

zetten daarom in op toerisme dat niet strijdig maar in balans is met dit uitgangspunt: Daarbij moet ook de balans tussen wonen, werken en vrije tijd voor de Limburgers overeind blijven. Intensief toerisme is goed als het de aantrekkingskracht van de provincie niet in gevaar brengt. Hierbij kan de aanvraag voor een UNESCO-werelderfgoedstatus van het Heuvelland een belangrijke rol spelen.

Goed in het landschap aangelegde fietsroutes om te genieten evenals wandelroutes worden bevorderd. Maar ook hier geldt: met mate en in balans. De weidsheid en de rust van het landschap en de natuur moeten behouden blijven. Dat betekent dus bijvoorbeeld ook: geen plezier-helikoptervluchten en dergelijke.

Onze speerpunten:

- PvdA Limburg wil inzetten op het behoud van beeldbepalende landschapselementen.
- Zorg voor behoud en versterking van biodiversiteit.
- PvdA Limburg zet in op het voorkomen van bebouwing in Natura 2000 gebieden en Goudgroene natuur. Blijkt dit onvermijdelijk, dan is ruime compensatie vereist.
- PvdA Limburg wil dat het langs de Maas veilig is en vindt dit een gezamenlijk verantwoordelijkheid van Waterschap, provincie en gemeente. Inspraak van bewoners is essentieel.
- Wij handhaven streng op lozingsvergunningen in de Maas.
- We verbinden natuurgebieden met elkaar en gaan verder uitbreiden, en stemmen dit grensoverschrijdend af met de buurlanden. De water- en milieucondities moeten van dien aard zijn dat eenmaal aangelegde natuur ook daadwerkelijk in stand blijft. Dat is ook essentieel voor het vasthouden van water en modder bij wateroverlast.
- We leggen de komende jaren extra natuurgebieden aan. Natuurontwikkeling wordt automatisch gekoppeld aan infrastructurele projecten. Wij investeren om de binnendijkse gebieden veilig te maken.
- Toerisme is belangrijk voor Limburg, maar het mag de aantrekkingskracht van de provincie niet in gevaar brengen.
- Fiets- en wandelroutes die goed passen in het landschap worden bevorderd.

Ontwikkeling van cultuur en media zekerstellen

Zowel de traditionele als de moderne, innovatieve cultuur in Limburg is rijk en divers. De brede basis in dorpen en steden, de ruim aanwezige professionele top, onze culturele academies en -scholen, en de talloze nationaal en internationaal vermaarde evenementen versterken elkaar daarbij.

We zijn trots op de talloze amateurs, die het levendige culturele klimaat in onze provincie bepalen. We zijn trots op de positie van steden als Heerlen en Maastricht als culturele motoren van onze provincie, Maar er zijn ook zorgen: onder druk van de beperkte financiële middelen bij gemeenten dreigt de kwaliteit en aanwezigheid van bibliotheken en cursussen en opleidingen in de diverse disciplines verlaagd te worden. Terwijl dat de humuslaag voor talentontwikkeling is.

Daarom zeggen wij: ondersteun gemeentes bij de transitie die bibliotheken nu aan het maken zijn; zet stevig in op stimuleren van kunstzinnige vorming in school en voor- en buitenschools. Zorg dat de 'humuslaag', de voedingsbodem voor talent, werkt en blijft werken. Bijzondere aandacht gaat daarbij uit naar popmuziek voor beginnende bands en de makers van culturele producties. De provincie moet er ook voor zorgen dat de, in overleg met Rijk en gemeenten, in het cultuurplan gesubsidieerde organisaties hun culturele producties in de provincie, maar ook nationaal en internationaal kunnen ontwikkelen en tonen. Met oog voor coproducties van professionals en amateurs.

Wat betreft het culturele erfgoed, zo belangrijk voor het 'historisch' besef van onze provincie en Euregio, willen we bijzondere aandacht vragen voor de "Limburgcollectie", (de beeldbepalende bibliotheekcollecties zoals de Limburgensia-collectie) en deze voor alle Limburgers ontsluiten en toegankelijk maken. Bij het immaterieel erfgoed is het belangrijk ook aandacht te geven aan de bijdrage van de vele kleine minderheden die Limburg telt. Vanzelfsprekend blijft het van belang om het Verdrag van Maastricht als symbool voor onze internationaal-Europese oriëntatie te versterken en te verbinden aan de discussie over de toekomst van Europa.

Mediabeleid: voor een transparant Limburg met goed geïnformeerde burgers

Een transparante provincie met goed geïnformeerde burgers is in ieders belang, zeker in tijden van meer nepnieuws op sociale media en afkalvende traditionele media. De PvdA wil daarom het media-innovatiebeleid versterken dat de provincie Limburg heeft ingezet, met oog voor het stimuleren van professionele, onafhankelijke initiatieven die onderzoeks- en achtergrondjournalistiek in een (Eu-) regionale context willen beginnen of uitbreiden.

Onze speerpunten:

- We steunen de gemeenten bij de transitie van bibliotheken.
- We steunen talentontwikkeling, met bijzondere aandacht voor de popcultuur.
- We steunen culturele producties, van (jonge) makers en van samenwerkende professionals en amateurs.
- We geven bijzondere aandacht aan de Limburgcollectie: ons collectief geheugen.

- We versterken de internationale oriëntatie van Limburg door aandacht voor het Verdrag van Maastricht.
- We stimuleren onafhankelijke journalistieke producties in Limburg.
- We stimuleren Euregionale culturele samenwerking.

Zeker van goed en betaalbaar vervoer

Busvervoer

Er In Limburg hebben we goed openbaar vervoer voor velen, maar niet voor allemaal. Met de nieuwe OV-concessie is een model geïntroduceerd van “dikke” en “dunne” lijnen. Snel en hoogfrequent OV op plekken waar veel reizigers zijn. Kleinere bussen en maatwerkoplossingen op plekken waar minder reizigers zijn. Maar ieder jaar, bij het vaststellen van de dienstregeling lopen mensen de kans om hun bus te zien verdwijnen, omdat er te weinig gebruik van gemaakt wordt. De lijnbus wordt dan bijvoorbeeld vervangen door een buurtbusje met vrijwilligers of een wensbus.

De PvdA vindt het belangrijk, dat bereikbaarheid van wijken, dorpen en kernen behouden blijft. Inzet van kleine (bel)busjes is in principe acceptabel. Maar met de vakbond zijn wij van mening dat het uit financiële overwegingen omzetten van betaalde naar vrijwillige chauffeurs tegengegaan moet worden. Tevens moet worden voorkomen dat de kosten van het vervoer worden afgewenteld op de gemeenten.

Het OV is sinds de komst van Arriva voor iedereen in Limburg duurder geworden. Ouders van schoolgaande kinderen zijn bijvoorbeeld honderden euro's meer kwijt voor een ov-abonnement dan bij Veolia. Ook forenzen hebben de kosten van hun abonnement zien stijgen.

De PvdA heeft bij iedere tariefverhoging om compensatiemaatregelen voor deze groepen gevraagd. Uiterste terughoudendheid met tariefstijgingen zal ook de komende jaren onze inzet zijn, met name voor schoolgaande jeugd. Minder auto's en meer OV, dat is beter voor het milieu en moet de toekomst zijn. Daarom is het behoud van goed OV in wijken en kernen belangrijk. Daarnaast kunnen werkgevers zorgen voor collectieve vervoersregelingen voor hun werknemers.

Weg en spoorweg

De Partij van de Arbeid is voorstander van meer openbaar vervoer, dus ook van treinvervoer met goede grensoverschrijdende ov-verbindingen. Ook de elektrificatie en verdubbeling van de Maaslijn moet prioriteit hebben. Daarnaast dienen de knelpunten op de A2 en de A67/A73 door het Rijk te worden aangepakt.

Onze speerpunten:

- PvdA Limburg wil goede bereikbaarheid van wijken, dorpen en kernen.
- PvdA Limburg gaat tariefstijgingen de komende jaren tegen. Indien dit wel gebeurt, willen wij compensatiemaatregelen, met name voor schoolgaande jeugd.
- PvdA Limburg wil minder vervoersbeweging van auto's en meer openbaar vervoer - goed voor mens en milieu.
- PvdA Limburg wil dat de elektrificatie en de verdubbeling van de Maaslijn zo snel mogelijk tot stand komen, want wij willen ook een intercity tussen Nijmegen en Roermond.

- PvdA Limburg wil dat het Rijk de knelpunten op de A2 en de A67/A73 aanpakt.
- Wij investeren in 'smart mobility' en stimuleren kansen zoals zelfrijdende auto's.
- Wij voeren actief beleid om mensen op een slimme manier hun vervoer te laten kiezen. De aanpak van Maastricht Bereikbaar is hierin het voorbeeld.
- De PvdA zet ook in op betere grensoverschrijdende OV- verbindingen in de Euregio

Veiligheid en handhaving verzekerd

Wonen in een fijne buurt begint met een veilige buurt. Dit vergt blijvende inzet van de wijkagent in de buurt. Een forse lobby richting Den Haag zal nodig zijn om de politiecapaciteit ook op dit punt veilig te stellen.

Een wijkagent kan het echter niet alleen, vandaar ook dat de PvdA wil dat er vanuit de provincie meer werk wordt gemaakt van de inbreng van de burger: overheden en burgers moeten samen dingen oppakken. Samen zijn we immers de oren en ogen van een buurt. Gemeentes zullen wat de PvdA betreft ook fors moeten investeren in buurtgericht werken. Dit vergt een overheid die dienend is waar het kan, en buurten helpt en faciliteert waar het moet. Geen buurt is immers hetzelfde als andere buurten.

Onze ligging aan de grens brengt tal van veiligheidsproblemen met zich mee, zoals illegale hennepcultuur, synthetische-drugsproductie en drugsafvaldumpingen (met alle risico's van dien voor omwonenden), internationale drugshandel en grensoverschrijdende criminaliteit. We moeten stevig inzetten op het bestrijden daarvan. Dit betekent ook dat we samen met de omliggende landen aan de slag moeten om de vaak letterlijke barrières die de grenzen voor grensoverschrijdende criminaliteitsbestrijding vormen, te slechten.

Tot slot vraagt de aanpak van maatschappelijke ondermijning door de georganiseerde criminaliteit meer dan ooit dat overheden bereid zijn om kennis en ervaring te delen om zo samen een vuist te maken tegen deze vorm van criminaliteit.

Onze speerpunten:

- Meer wijkagenten in de buurt; optreden richting Den Haag om de politiecapaciteit op orde te krijgen.
- Bestrijding van drugsgelateerde en grensoverschrijdende criminaliteit.
- Samen met andere overheden kennis en ervaring delen om een vuist te maken tegen ondermijnende criminaliteit.

Handhaving, en ook aan de voorkant signaleren

Steeds vaker worden burgers geconfronteerd met bedrijven die overlast veroorzaken. Denk hierbij aan vliegenoverlast en stank- en geluidshinder. Voor de PvdA is het onacceptabel dat burgers langdurig worden blootgesteld aan deze hinder.

Handhaving in Limburg moet meer oog krijgen voor maatschappelijk problemen en discussies, en voor signalen en initiatieven uit de samenleving. Het is niet voldoende om enkel de vergunningvoorschriften te controleren, of het afgesproken aantal handhavingsacties aan de achterkant uit te voeren. Volgens de PvdA kan er aan de voorkant meer overlast voorkomen worden, door oplettendheid van het handhavingsapparaat en vroeg inspelen op problemen en signalen uit de samenleving. Inzet op 'zelfregulering' door bedrijven is onvoldoende, want te vaak keurt de slager dan het eigen vlees.

Onze speerpunten:

- Tegengaan van overlast en hinder voor burgers.
- Inzetten in op een oplettend handhavingsapparaat dat vroeg inspeelt op problemen, en op signalen en initiatieven uit de samenleving.

Zeker zijn van goede samenwerking tussen burgers, gemeenten, provincie en Euregio

Burgertop: overbrug de kloof tussen burgers en politiek

Op 26 november 2018 heeft de eerste Burgertop Limburg plaatsgevonden. Op initiatief van de PvdA heeft de provincie deze burgertop georganiseerd. Een burgertop is een nieuwe manier om burgers in staat te stellen in een vroeg stadium hun inbreng te hebben in nieuw beleid. De PvdA vindt namelijk dat de provincie de kloof tussen burgers en politiek moet slechten. De burgertop pilot is een goed begin. De PvdA wil erop inzetten dat de burgertop iedere 2 jaar plaatsvindt, zodat burgers input kunnen leveren op de vraagstukken die in de provincie spelen. Daarnaast moeten we alle manieren waarop de burger mee kan doen aan de provinciale politiek beter toegankelijk maken en moeten we werk maken van een omslag in politiek/bestuurlijke cultuur. Burgers moeten op belangrijke onderwerpen vooraf bevroegd worden en niet pas als een beslissing al is genomen. Hierbij moet vooral ook aandacht zijn voor het betrekken van groepen als jongeren die niet massaal spontaan deelnemen aan inspraakprocessen. Directe benadering van jongeren op bijvoorbeeld scholen en via sociale media helpt hierbij.

Maar het gaat ook om het ondersteunen van initiatieven van onderop: er ontstaan in onze provincie steeds meer energie- en zorg coöperaties en andere vormen van zelfbestuur. De PvdA juicht dit toe: zo ontstaan vitale gemeenschappen.

Onze speerpunten:

- De PvdA wil iedere 2 jaar een burgertop, waarbij burgers input leveren op de vraagstukken die in de provincie spelen.
- Bevaag burgers op belangrijke onderwerpen vooraf en niet pas als een beslissing al is genomen. Extra aandacht voor groepen die minder deelnemen aan inspraakprocessen.

Stedelijke ontwikkeling: meer zekerheid voor investeren

De provincie stimuleert en investeert met meerdere programma's in stedelijke ontwikkeling en mobiliteit in onze Limburgse steden. Deze programma's zijn tot stand gekomen in nauw overleg met de Limburgse gemeenten. De overheden in Limburg laten hiermee zien dat zij gezamenlijk de kar trekken als het gaat de ontwikkeling van onze steden.

Door de verschillende decentralisaties hebben veel gemeenten financiële problemen. Maar de taken en ambities van de Limburgse steden zijn er niet minder om geworden. Als gevolg hiervan zijn begrotingen krap en is er weinig financiële ruimte voor innovatie en het realiseren van terechte ambities. Gezien dit spanningsveld moeten de provincie en de gemeente afspraken maken over de voor de Limburgers beste rolverdeling, die dan ook een financiële vertaling moet krijgen ('wie betaalt wat?'). De PvdA vindt dat de provincie, zeker als het over kerntaken van de provincie gaat, meer (financiële) verantwoordelijkheid dient te nemen dan in het verleden is afgesproken. We moeten ervoor waken dat onze forse provinciale ambities de gemeenten niet verder in de financiële problemen brengen. De norm van 50% betalen door de provincie en 50% door de gemeenten is wat ons betreft niet heilig.

Bovendien kan samen gekeken worden waar de belangrijkste knelpunten liggen, waar van elkaar geleerd kan worden, en waar gezamenlijk opgetreden moet worden richting Den Haag. Een goed voorbeeld is de gezamenlijke inzet van de Provincie Limburg en de Stadsregio Parkstad Limburg voor een Regiodeal met het Rijk over de transformatie van Parkstad Limburg, onder meer op het gebied van de sociaal-fysieke leefbaarheid in buurten en wijken in combinatie met ruimtelijk-economische structuurversterking van de regio.

Onze speerpunten:

- Maak als provincie afspraken met gemeenten over de voor burgers beste rolverdeling en leg vast wie wat betaalt.
- Neem als provincie meer (financiële) verantwoordelijkheid voor de eigen kerntaken en herijk zonodig de normen voor de bijdragen van provincie en gemeenten.
- Kijk samen waar de belangrijkste knelpunten liggen, en treed waar nodig gezamenlijk op richting Den Haag.

Sterke gemeenten, krachtige samenwerking

Gemeenten moeten sterk genoeg zijn om hun kerntaken goed te kunnen uitvoeren. Daarbij hoort een sterke financiële positie en een sterk bestuur. De bestuurskracht van onze gemeenten dient zeker in verband met de decentralisaties goed gemonitord te worden. Indien een gemeente moeite heeft om het hoofd boven water te houden, om belangrijke doelstellingen te bereiken, of om de kwaliteit van de dienstverlening aan de burger te garanderen, dan moet samenwerking gezocht worden. Wij stimuleren en ondersteunen gemeenten om die vormen van samenwerking te ontwikkelen die nodig zijn om de uitdagingen het hoofd te bieden, en het belang van alle burgers optimaal te kunnen behartigen.

Onze speerpunten:

- Monitor de bestuurskracht van onze gemeenten.
- Zoek samenwerking als de taakvervulling van een gemeente voor de burgers in het gedrang komt, om zo de uitdagingen gezamenlijk het hoofd te bieden.

Investeren in een Euregionale toekomst

Meer dan welke andere Nederlandse provincie ook grenst Limburg aan het buitenland. Leven, wonen en werken in Limburg is leven, wonen en werken in Europa. Dat brengt veel kansen met zich mee, maar vele daarvan zijn nog onbenut. De PvdA wil die “bevroren rijkdom” inzetten om de kwaliteit van leven van de Limburgers over de volle breedte te verbeteren: sociaal, economisch, cultureel, en wat betreft leefomgeving en natuur. Door zaken goed te regelen, maar vooral ook door te inspireren, te verbinden, en voorwaarden te scheppen.

Barrières op het gebied van sociale zekerheid, zorg en pensioenvoorziening voor wie over de grens werken, ondernemen, leren of wonen moeten worden weggenomen. Daarvoor zijn in

de afgelopen periode plannen geformuleerd en eerste stappen gezet. In de komende jaren moeten concrete resultaten worden geboekt.

Voor burgers, bedrijven en de arbeidsmarkt is vlot grensoverschrijdend openbaar vervoer onmisbaar. Daarom moet in de komende periode fors geïnvesteerd worden in meer rechtstreekse verbindingen tussen de belangrijkste centra in de Euregio.

Er moet ook meer worden aangesloten op maatschappelijke initiatieven. Krachtig inzetten op grensoverschrijdende samenwerking in het onderwijs, betere toegankelijkheid van elkaars cultureel erfgoed en hedendaagse cultuur, sport, onderling afgestemd toerisme op maat, en gezamenlijke activiteiten van media aan weerszijden van de grens, maken de Euregio en dus Limburg sterker en aantrekkelijker.

De ontwikkeling en benutting van belangrijke natuurgebieden, en de verbetering van de woon- en leefomgeving kunnen niet ophouden bij de grens. Dat betekent: samen met de buurlanden werken aan duurzaamheid in en van de Euregio. Milieuverontreiniging en de risico's van kerncentrales vlak over de grens moeten effectiever worden aangepakt: onze inzet is dat de onveilige kerncentrale van Tihange dicht moet.

Ter ondersteuning van dit alles moet veel kennis worden ingezet. Daarom moet de samenwerking aan 'Working on Europe' tussen de provincie Limburg, de stad Maastricht, en de Universiteit Maastricht - gericht op voor burgers relevante kennisontwikkeling met maatschappelijke impact - krachtig worden gesteund.

Kortom, er zijn duurzame publieke en private investeringen in Euregionale samenwerking nodig, met het oog op een goede toekomst voor onze kinderen en kleinkinderen. De PvdA zal zich daarvoor hard maken.

Onze speerpunten

- Neem barrières weg voor sociale zekerheid, zorg en pensioenvoorziening voor wie over de grens werken, ondernemen, leren of wonen: van plannen naar concrete resultaten.
- Investeer in grensoverschrijdend openbaar vervoer en betere verbindingen tussen de steden in de Euregio.
- Zet in op grensoverschrijdende samenwerking op het gebied van onderwijs, cultuur, sport, toerisme en media.
- Werk grensoverschrijdend samen aan de ontwikkeling van natuur, leefomgeving, duurzaamheid, en de aanpak van milieurisico's. Zet in op sluiting van de onveilige kerncentrale van Tihange.
- Stimuleer 'Working on Europe': voor burgers relevante kennisontwikkeling over de toekomst van Europa, samen met universiteit en de stad Maastricht.

Wat hebben we de afgelopen jaren gedaan?

Op veel van de onderwerpen en uitgangspunten die we in dit programma voor de toekomst hebben uitgewerkt, hebben we ons ook in de afgelopen jaren ingezet. Daarbij heeft de PvdA samen met andere partijen verantwoordelijkheid genomen voor het bestuur van onze provincie. Hieronder noemen we enkele voorbeelden uit het vele dat we gedaan en tot stand gebracht hebben.

Werkgelegenheid. Wij zijn achter de werknemers en vakbonden gaan staan, want het gaat PvdA Limburg én om werk én om de kwaliteit van werk. Met steun van de PvdA-fractie is het de FNV en de medewerkers gelukt om meer vaste contracten bij Nedcar VDL veilig te stellen.

Openbaar vervoer. De PvdA-fractie is - nadat de aanbesteding afgerond was - actief op pad gegaan met #ROODTRIPS om het openbaar vervoer zelf te ervaren en ervaringen van Limburgers op te halen. Men vond het vreemd dat wij met buschauffeurs en vakbonden gingen praten over hun werkomstandigheden en beloning. Maar voor ons is dat vanzelfsprekend! Het mag niet zo zijn dat een voor de provincie gunstige aanbesteding achteraf betaald wordt door het personeel, de passagiers of de gemeenten. Dat is niet nodig en zal door ons ook in de toekomst worden aangepakt.

Robotisering. De PvdA heeft het initiatief genomen om Limburg klaar te maken voor de digitalisering en robotisering. We werken vol mee aan de vestiging van vele logistieke bedrijven. Maar wij starten ook onmiddellijk de discussie over de noodzaak om ons voor te bereiden op de toekomst van deze sector. Het gaat niet om winst op korte termijn, maar om een duurzame, zekere toekomst.

Volksgezondheid. In verband met het aanpakken van de gezondheidsachterstand Limburg is op verzoek van de PvdA is er onderzoek gestart naar de redenen waarom er in Limburg meer baby's ter wereld komen met een aangeboren afwijking.

Mobiliteitsplan. De afgelopen periode is op voorstel van de PvdA unaniem een nieuw mobiliteitsplan aangenomen, waarin leefbaarheid, veiligheid, doorstroming en duurzaamheid in balans zijn. Een weg moet veilig, respectvol voor de natuur, en nuttig voor de inwoners zijn. Het gaat niet enkel om het draaien van asfalt voor auto's. Wij zijn niet bang geweest om moeilijke keuzes te maken.

Burgertop Limburg 2018. Op initiatief van PvdA Limburg heeft de provincie een burgertop georganiseerd in 2018. Een burgertop is een nieuwe manier om burgers vooraf hun inbreng te geven in nieuw beleid. De PvdA is van mening dat de provincie de kloof tussen burgers en politiek moet slechten. De burgertop pilot is een goed begin.

Landbouw. Wij praten met burgers en actiegroepen, die vragen om aandacht voor de gezondheidsschade rondom grote veehouderijen. De toekomst van de landbouw kunnen we ook duurzaam vormgeven. Vele jonge boeren die we gesproken hebben bewijzen het elke dag. Met hun willen we doorgaan met het vormgeven van een duurzame agrarische sector met een gezonde toekomst.

Over dit programma

Bij de voorbereiding van dit programma zijn vele gesprekken gevoerd met individuele Limburgers, vrijwilligersorganisaties, actiegroepen, burgerinitiatieven, professionals, organisaties en bedrijven. Uw reacties op ons programma zijn ook nu nog welkom. De wereld staat de komende jaren niet stil, ons en uw denken over de wereld dus ook niet. In dit programma geven we duidelijkheid over ons sociaaldemocratisch kompas bij het bepalen van de richting die wij graag met u uitgaan. U moet weten waar de PvdA staat, welke waarden ons bij het bepalen van de richting voor de toekomst leiden:

- De PvdA is de partij van de versterking van de **bestaanszekerheid** voor allen: we werken aan een duurzame verzorgingsstaat en dat is voor ons allen een hele opgave. Maar we hebben niks aan loze beloften en het weglopen voor moeilijke keuzen. Sociaaldemocraten nemen verantwoordelijkheid voor de toekomst.
- We doen het **samen**. In een samenleving waarin de diversiteit groot is, is dat samen niet altijd makkelijk. Maar mensen tegen elkaar opzetten, mensen uitsluiten, drijft de samenleving uiteen en helpt niet bij het vormgeven van een zekere toekomst. Wij zijn de partij van de verbinding, en van maatschappelijke solidariteit.
- De PvdA is de partij van de **rechtsstaat**. Burgers moeten ervaren dat de overheid (ondermijnende) criminaliteit, terrorisme en discriminatie en andere bedreigingen van een vrije en democratische samenleving zal bestrijden. Bij de rechtsstaat hoort ook de verantwoordelijkheid om de maatschappelijke veiligheid te versterken op een wijze die recht doet aan humanitaire waarden. Niet makkelijk, en juist daarom moet in het belang van ons aller toekomst en van volgende generaties stevig positie moeten worden ingenomen.
- We werken aan een **sociale, duurzame economie**. Dit betekent koppeling van de sociale agenda aan werk. Naast werken aan campusontwikkeling en versterking van het MKB betekent dat vooral werken aan opleiding, scholing, omscholing, bijscholing. Want in Limburg hoeft niemand aan de kant te staan. Dat is geen makkelijke, maar wel realistische opgave. We heten niet voor niets Partij van de Arbeid.

De programmacommissie is te bereiken via Jacques Costongs (Jacquescostongs@gmail.com).

De programmacommissie,

André Knottnerus *(voorzitter programmacommissie)*

Jacques Costongs *(voorzitter Gewest Limburg van de Partij van de Arbeid)*

Birgit op de Laak

Merle van Leusden-Bruning

Jasper Kuntzelaers

Jean Dols

Manon Fokke

Eric Geurts

Leon Heuvelmans